

**Mit jelenthet Kína számára az amerikai kivonulás
és a gyors tálib hatalomátvétel Afganisztánban?**

What an American Withdrawal Could Mean for China
and the Rapid Taliban Takeover of Afghanistan?

VÖRÖS ZOLTÁN

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszeri kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Vörös Zoltán, 2022.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2022.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.14>

Összefoglalás: Az elemzés az afganisztáni amerikai kivonulás Kínára és az ország térségbeli érdekeire gyakorolt hatásait, illetve következményeit mutatja be. A kínai diplomáciai delegáció nem hagyta hátra Kabult, és igyekezett a már korábban megkezdett tárgyalások mentén együttműködést keresni a tálibokkal, elsősorban azért, hogy megvédje stratégiai gazdasági-kereskedelmi érdekeit a környező államokban, és megelőzze egy esetleges újabb kapcsolatfelvétel lehetőségét ujgur szeparatisták és afganisztáni terrorszervezetek kötött.

Kulcsszavak: Afganisztán, Kína, Egyesült Államok, kivonulás, Övezet és Út kezdeményezés

Abstract: *The analysis introduces the effects and consequences of the US withdrawal from Afghanistan on China and its interests in the region. The Chinese diplomatic delegation did not leave Kabul behind and sought to seek cooperation with the Taliban along the talks it had already begun, primarily to protect its strategic economic and trade interests in the neighbouring states and to prevent the possibility of renewed contacts between Uighur separatists and Afghan terrorist organisations.*

Keywords: *Afghanistan, China, United States, withdrawal, BRI*

VÁLTOZÓ KÖRÜLMÉNYEK AFGANISZTÁNBAN

A 2021-es afgán nyár az amerikai kivonulást övező események és a szimbolikus jelentőségű felvételek és fotók miatt hosszú éveken át fogja meghatározni a nemzetközi kapcsolatokat, nem beszélve a tálibok ismételt hatalomra kerüléséről, ami hosszú idő után újfent megváltoztatta a térség dinamikáját. Egyes tanulmányok és elemzések azt fogják boncolgatni, vajon a két évtizeden át tartó nemzetközi, amerikaiak által dominált jelenlétet lehet-e egyáltalán nem teljes kudarcként definiálni, mások a csökkenő nyugati jelenléttel, az iszlám fundamentalizmussal, a térségi biztonsággal, az újabb migrációs hullámokkal vagy éppen az egyéb szereplők számára megnyíló lehetőségekkel fognak foglalkozni. A tálibok hatalomra kerülése, a folyamat gyorsasága sok elemzőt meglepett, hiszen lényegében ellenállás nélkül foglalták el a fővárost, és jutottak be az elnöki palotába. A hátrahagyott fegyvereket és harci járműveket kipróbáló fegyveresekről készített videók bejárták a világsajtót, de mindezen beszámolók mellett kiemelkedő szerepet kapott Kína is az események folyamatában.

Az események csúcspontján a nemzetközi figyelem Kabul repterére irányult, a delegációk és segítő személyzet kimenekítésére, valamint arra a tényre, hogy a legtöbb országgal szemben Kína (és Oroszország, bár ebben az esetben [létszámcsökkentés itt is történt](#)) nem hagyta hátra nagykövetségét. Sokat emlegetett tényező volt az is, hogy Peking már viszonylag korán, 2021. július végén vendégül

látott egy tálib delegációt, Abdul Gáni Baradar molla vezetésével, ahol az ország külügyminisztere, Vang Ji (Wang Yi) egyeztetett az akkor még mérsékeltebb előrehaladást elérő talibán politikai irodájának vezetőjével. Feltehetjük a kérdést, miért a gyors kapcsolatfelvétel és mit vár, mit várt Kína a tálib hatalomátvételtől?

Mielőtt megpróbálunk válaszolni, nem árt kiemelni, hogy a kínaiak nem az amerikai kivonulás bejelentését követően vették fel először a kapcsolatot a tálibokkal a 2001-es NATO-megszállás óta eltelt időben. 2014-től [zajlanak, zajlottak különböző, sokszor titkos egyeztetések](#) és bár ezek nem a hatalomátvételről, sokkal inkább egy lehetséges békeegyezményről szóltak a tálibok és Kabul között – kínai és pakisztáni [egyeztetés mellett](#) –, elmondhatjuk, hogy a diplomáciai párbeszéd nem teljesen új keletű a felek között. A kínai külpolitika tehát már korán elkezdett készülni egy esetlegesen megváltozó helyzetre, a gyors tálib térnyerés azonban átrajzolta a viszonyokat és Peking elképzeléseit is.

A KÍNAI–AFGÁN KAPCSOLATOK

Kína kapcsolata Afganisztánnal sokrétű és nehezen általánosítható, de biztosan nem beszélhetünk a két országról úgy, mint természetes szövetségesekről. Kína egy ateista, szocialista államként – amelynek ráadásul konfliktusa van egy muszlim kisebbségével – nem egyértelmű szövetségese egy olyan államnak, amelyet az éppen hatalomba visszatérő fundamentalista katonai csoport korábban iszlám kalifátusként működtetett, és amely [Wagner Péter szerint](#) vélhetően egy iszlám emirátus felépítését tűzte ki céljául.

Gazdaságilag és kereskedelmileg sem jelentős a két ország kapcsolata, léteztek ugyan kínai beruházások az elmúlt években, elsősorban a nyersanyagsektorban, de ezek sem kínai, sem nemzetközi, de talán mondhatjuk, még afgán mércével sem voltak kiemelkedőek: két kínai állami vállalat (a China Metallurgical Group Corporation és a Jiangxi Copper Company Limited) 2008-ban jutott hozzá a Mesz Ajnakban található rézbánya koncessziójához harminc évre, amelyből az afgán állam évi mintegy 350 millió dolláros [bevételt remélt](#). A különböző [becslések](#) alapján ez a világ második legnagyobb rézbányája, de mind a mai napig nem kezdődött meg a kitermelés, így bevételek sem érkeztek az afgán kormányhoz, és bár kínai források a bánya újraindításáról [beszéltek](#), ez az elmúlt időszak tétlenségének fényében egyelőre nem jelent sok mindent. Egy másik projekt olajkitermelésről szólt Amu-darjában, amelyet egy szintén kínai állami cég, a China National Petroleum Corporation [nyert el](#) huszonöt évre. Itt a kitermelés elindult ugyan 2012-ben, de egy évvel később [leállt](#), majd részleges újraindulások után 2018-ban végleg [megszakadt](#) az együttműködés a felek között – többnyire a szereplők között kezdtek óta fennálló viták miatt.

A kínai Övezet és Út kezdeményezésnek sem központi eleme Afganisztán. „[A grandiózus, több mint hatvan országot érintő \[...\] koncepció célja, hogy Kína újra Ázsia vezető hatalmává váljon, létrehozva saját befolyási övezetét.](#)” Kína gazdasági

indíttatású, külpolitikát is meghatározó víziója a különböző, Afganisztánt nem érintő folyosók mentén infrastrukturális és gazdasági beruházások sorát kezdte meg vagy tervezi, évtizedekre meghatározva és újradefiniálva Ázsia, Európa és Afrika kapcsolatait.

Említésre érdemes, hogy Kína egyszer már megpróbálkozott a tálibokhoz közeledni, még előző uralmuk idején – ez pedig mindenképpen tanulságos lehet a jövőre nézve is. Az 1990-es években több ujur szeparatista csoport, közülük kiemelten a Kelet-Turkesztáni Iszlám Mozgalom (East Turkestan Islamic Movement, ETIM¹) felvette a kapcsolatot a tálibokkal és az al-Káidával, és [több száz ujur fegyveres kapott afganisztáni kiképzést](#). 1999-ben és 2000-ben Kína hivatalos delegációt küldött Kabulba a tálibokhoz, hogy hagyjanak fel az ujurok kiképzésével, a tálibok cserébe abban reménykedtek, hogy Kína majd segítséget nyújthat az ENSZ-en belül az addigra már őket sújtó szankciókkal szemben. A tálibok ugyanakkor nem vállalták a Kelet-Turkesztáni Iszlám Mozgalom teljes száműzését az országból, és bár limitálták az együttműködést, [valódi egyezés sosem született](#) a felek között. Mindezek következtében a 2001-es amerikai invázió is a kiképzőtáborokban érte az ujur militáns [szeparatistákat](#), hozzásegítve Kínát ahhoz, hogy minden ujur szervezetet terrorszervezetként definiálhasson, lényegében megteremtve a Hszincsiang (Xinjiang) tartományon belüli szigorú biztonsági [intézkedéseket](#): „2001 szeptemberében a számtalan ujur szervezet közül kettő biztosan a tálibok és az al-Káida szövetségese volt, Kína pedig azonnal kihasználta az ebben rejlő lehetőségeket. Az összes Kína-ellenes ujur mozgalmat terroristának minősítették, még a békéseket is.”

Miért fontos mindez? Mert Kína számára az amerikai megszállás részben megnyugtató volt. A tálibokkal nem sikerült egyezésre jutni, így az amerikai jelenlét a szomszédban a kisebbik rossz volt a regionális destabilizáció és a belső biztonság veszélyeztetésével szemben. A bekerítettség érzéséhez ugyanakkor hozzájárult a megszállás, nem véletlen, hogy a korábbi Sanghaji Ötök együttműködésre építve létrejött a Sanghaji Együttműködési Szervezet, egy kooperatív biztonsági szervezet, amelynek egyik célja az Egyesült Államok térségbeli szerepének és jelenlétének ellensúlyozása volt.

Peking tehát részben élvezte a hegemon, az Egyesült Államok „közjavát”, és stratégiai megfontoltsággal haladt tovább gazdaságának és politikai tőkéjének erősítésében. A már említett, 2014 óta zajló egyeztetések a tálibokkal az új helyzetben valójában a fordulópontot is szimbolizálják. Egyrészt Kína egyre inkább szerette volna saját kezben tartani regionális környezetének és

1 Ahogy Kasznár [fogalmazott](#), „a szeparatista csoport célja egy iszlám állam kikiáltása a mai Xinjiang területén. Egyes elemzők véleménye szerint a szervezet egy Törökországtól Kínáig terjedő óriás iszlám állam létrehozását tűzte ki céljául, amely Kazahsztán, Kirgizisztán, Pakisztán, továbbá Afganisztán területére is kiterjedne. Az ETIM nem az egyetlen terrorista csoport, amely elkötelezett a régióban létrehozandó iszlám állam eszméje iránt. Az ETIM-mel együttműködő, Üzbegisztán Iszlám Mozgalma nevezetű terrorszervezet szintén hasonló célok mentén került megszervezésre.”

biztonságának ellenőrzését, másrészt elkezdődött az amerikai afgán jelenlétnek a megkérdőjelezése, felmerült az esetleges kivonulás lehetősége², harmadszor pedig, a tálibokban láttak – legjobb esetben is – annyi erőt, hogy megszervezzék az afgán államot.

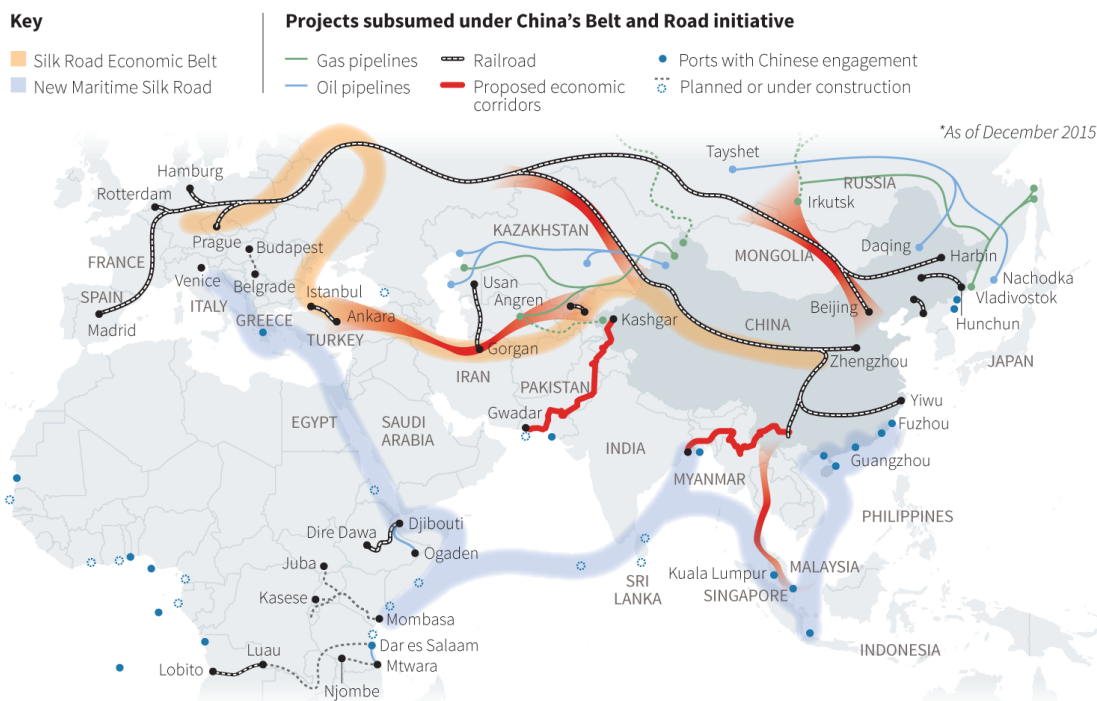
KÍNAI REALITÁS

Pekinget tehát nem gazdasági, hanem stratégiai érdekek fűzik a tálibokkal való együttműködéshez. Ezek az érdekek pedig a 74 km hosszú³ közös határról és a regionális biztonságról, a Kína számára kiemelten fontos Közép-Ázsiáról és Pakisztánon keresztül Dél-Ázsiáról szólnak. Két olyan térségről, amelyek a gerincét adják a kínai Övezet és Út kezdeményezésnek, annak a vízióknak, amely meghatározhatja Eurázsia következő évtizedeit és bebetonozhatja Peking globális jelentőségét.

Ábra 1.

Az Övezet és Út kezdeményezés és az Afganisztánt körbeölelő [folyosók](#)

Announced by Chinese President Xi Jinping in 2013, the Silk Road initiative, also known as China's Belt and Road initiative, aims to invest in infrastructure projects including railways and power grids in central, west and southern Asia, as well as Africa and Europe.

2 Már a 2016-os amerikai választást megelőzően, 2013-ban arról [tweetelt](#) Donald Trump későbbi elnök, hogy az Egyesült Államoknak „el kell hagynia Afganisztánt – azonnal”.

3 Egyes források 74, más források 76 km hosszú határról szólnak.

Tehát Kína nem nyertese az amerikai kivonulásnak, Peking lépéskényszerbe került, és úgy kell reagálnia a most előtte tornyosuló afgán-kérdésre, ahogy az korábban sem a szovjeteknek, sem az amerikaiaknak (a NATO-nak) nem sikerült. Félve a továbbgyűrűző hatástól, attól, hogy további szomszédos országok destabilizálódhatnak, Peking nem hagyhatja hátra az országot és nem kezdhet egy olyan megszállásba sem, amelyből az amerikaiak éppen megpróbálnak rutintalanul (vagy éppen, pár korábbi kudarcra is gondolva, rutinosan) kiszállni: ezt az ország külpolitikai arca, imidzse és hadseregének fejlettségi állapota sem teszi lehetővé.

Problémát okozhat továbbá, hogy a talibán továbbra sem nevezhető teljesen centralizált szervezetnek, így esetleges megállapodások a központi vezetéssel nem biztos, hogy az ország minden szegletében következményekkel járnak majd – és ez be is bizonyosodott a hatalomátvételt követő fél évben, ahogyan erre Andrew North is [rávilágított](#). Itt kiemelten fontos az ujjur kérdés, amely azért lehet továbbra is érdekes, mert számos ujjur szeparatista [tűnt fel](#) az elmúlt időszakban az al-Káida és esetenként a tálibok oldalán is, valamilyen szinten kinyitva Kína belső biztonsági kihívását a muszlim fundamentalizmusra. Nem véletlen, hogy a 2021. júliusi egyeztetésen a kínai külügyminiszter megemlítette az ujjur helyzetet, a Kelet-Turkesztáni Iszlám Mozgalmat, kiemelve, hogy Kína elvárása, hogy a tálibok szakítsanak meg minden kapcsolatot az ilyen és ehhez hasonló terrorszervezetekkel. Ahogy a kínai külügyminiszter [fogalmazott](#), „Reméljük, hogy a tálibok egyértelműen megszakítanak minden kapcsolatot a terrorista szervezetekkel, ideértve az ETIM-et is, és határozottan és hatékonyan fogják felvenni velük a harcot, hogy elhárítsák az akadályokat, pozitív szerepet játsszanak, és megteremtsék a biztonság, a stabilitás, a fejlődés és az együttműködés feltételeit a térségben.” A tálibok [ígéretet tettek](#), hogy nem fognak beavatkozni Kína belügyeibe és az ország területe – itt vélhetően esetleges kiképzőtáborokra gondolva – nem lesz felhasználva más országokkal szemben; ezzel nyugtatva a kínai felet az ujjur szeparatisták és a regionális biztonság kapcsán is. Ugyanakkor a 2021. augusztus 26-i kabuli reptér elleni terrortámadás, amely közel kétszáz halálos áldozattal járt, aggasztó jel lehet Kína számára, megjelenítve valamennyi félelmüket. Az Iszlám Állam által felvállalt támadás bizonyítja, hogy az ország nem áll a tálibok teljes ellenőrzése alatt, nem beszélve különböző fegyveres szervezetekről, ráadásul nem biztos, hogy mindegyik ilyen szervezet hajlandó szemet hunyni a kínaiak belpolitikai törekvései felett Hszincsiang tartományban.

A hatalomátvételt egy jóval lassabb folyamat, a politikai struktúra kialakítása és a helyzet (tálibok általi) stabilizálása követte. Kína továbbra is jelen van az országban, nem zárta be nagykövetségét, és folyamatosan egyeztet a hatalomra kerülőkkel, akik az amerikai kivonulás befejezését követően a kabuli reptér irányítását is átvették, és végül szeptember elején a hosszabb ideg ellenálló Pandzsír-völgyet is sikeresen ellenőrzésük alá vonták. Az idő ugyanakkor a tálibokat is szorítja, az ENSZ humanitárius katasztrófa-ként írta le a helyzetet, és a szervezet történetének eddigi [legnagyobb humanitárius felhívását intézte](#) tagjaihoz Afganisztán segítségére. Az ország rászorul a segélyekre, ebben a tekintetben pedig újra megjelentek esetleges európai érdekek, kapcsolatok is.

ÖSSZEGRZÉS

Kína, fenntartva az elmúlt években építeni kezdett imidzsét, sok térségben igyekszik egyre inkább az Egyesült Államokkal szemben meghatározni külpolitikáját, egyúttal felelős szereplőként, a fejlődő államok képviselőjeként definiálni önmagát. A kínai-tálib (afgán) együttműködés a globális gazdasági folyamatok és pusztá igények alapján is működőképes lehet a rövid távon. Az előbb említett kihívásokra válaszul [Peking már jelezte](#), hogy hajlandó pénzügyi segítséget is nyújtani Afganisztánnak a béke és stabilitás megteremtéséhez és az ország újjáépítéséhez. Az új afgán politikai struktúra számára a kereskedelem és a befektetések lehetősége, továbbá Kína politikai ereje (ENSZ BT, erről mindjárt) hathat motiváló erőként, Peking pedig szeretné elkerülni, hogy egy platformra kerüljön az Egyesült Államokkal az afgán helyzet megítélésében. A kínai hivatalos nyilatkozatok elítélőek és kritikusak az amerikai jelenléttel és kivonulással szemben, így várhatóan az ENSZ BT-n belüli aktivitás, Peking politikai-diplomáciai ereje is döntő tényező lesz, lehet.

A közép- és hosszú távú folyamatokat ugyanakkor nehéz előre jelezni. Ahogy a tálibok ilyen elképesztően gyors előretörése is megjósolhatatlan volt, úgy lehetetlen megmondani, képesek lesznek-e egy olyanfajta centralizációra, amely fellép az esetlegesen Kínát negatívan érintő folyamatokkal szemben, képes-e minden csoportot kontrollálni a tálib központi vezetés, Afganisztán regionális destabilizációját elkerülni, vagy éppen megakadályozni az al-Káida újbóli előretörését (akik jelen vannak az országban, kérdés a korábbi tálib időszakhoz képest, hogy milyen lesz a várható szerepük, helyzetük). Ezek mind a regionális, térségi biztonság, mind az ujjur kisebbség (akár ideológiai, akár kiképzési) támogatása kapcsán kulcsfontosságúak lesznek Peking számára. A már említett múltbeli kapcsolat a tálibokkal szintén érdekes hatással lehet napjaink folyamataira, kifejezetten a felek közötti bizalomra fókuszálva. És itt van továbbá az a kérdés, hogy mennyi ideig hajlandóak a tálibok erre a pragmatikus, az ujjurok helyzetét figyelmen kívül hagyó együttműködésre – más szemszögből közelítve: a kínai segélyek, fejlesztések és beruházások elegendőek lesznek-e a pragmatikus politika fenntartásához.

Az mindenesetre elmondható, hogy a médiában előszeretettel kiemelt kínai jelenlét vagy helyben maradás Afganisztánban nem egyértelmű diadalmenet Peking számára. A valósághoz közelebb áll, ha körültekintő, óvatos és flexibilis jelenlétként írjuk le a kínai diplomáciát az országban. Inkább beszélhetünk egy olyan stratégiai szerepről, amelyet az amerikai kivonulást követően kényszerűen ugyan, de magára vállalt Kína: a párbeszéd és a kontroll lehetősége még mindig többet kínál, mint a kapcsolatok teljes megszakítása, főleg egy olyan, Kínával szomszédos térségben, mint Közép- és Dél-Ázsia. Peking jelenleg még nem képes komplex, terrorszervezetekkel szembeni katonai akciókra, és a helyzet eskalálódása évtizedes kínai terveket, elképzeléseket tenne kockára, politikailag és főleg gazdaságilag is súlyosan befolyásolva azokat.

Zárásul elmondható még, hogy akárcsak a múltban, úgy a jelenben is globális jelentősége van a közép-ázsiai térségi folyamatoknak. Az amerikai kivonulás, a kínai kapcsolatkeresés már egy olyan új világrendben zajlanak, amelyben egyre inkább megkérdőjeleződik a hegemon globális szerepe és jelentősége, ezért felértékelődnek különböző regionális szereplők. A kínai szerepvállalás Afganisztánban valóban kiemelt fontosságú a kínai belső, stabilitási és külső, beruházási és befektetési érdekek miatt, de óriási hatással lesznek a nemzetközi viszonyokra is. Egy sikeres kooperáció ugyanis megerősítheti a pragmatikus külpolitika és kapcsolatépítés koncepcióját – veszélybe sodorva a nyugati világ által sokszor fontosnak tartott értékeket, eszméket. Ahogy Csiki Varga Tamás és Sándor Tamás [megfogalmazták](#), a nyugat lehetőségei jelenleg korlátozottak Afganisztánban, ehhez hozzátehetjük, hogy a kínai jelenlét limitálhatja, befolyásolhatja a jövőbeni lépéseiket is – márpedig ez egy kitermelhető természeti erőforrásokkal, nyersanyagokkal rendelkező ország esetében [fájdalmas veszteség lehet](#). Az Egyesült Államok sokszor önkéntes globális visszaszorulása, bezárkózása pedig tovább növelheti a már említett pragmatikus megközelítés, a kondíciók nélküli külpolitikai együttműködés⁴ sikerességét és Kína jelentőségét a 21. században.

4 Kína szeret magára eképpen hivatkozni, és a fejlődő világ országai sokszor ki is emelik a kondíciók hiányát, de valójában csak más típusú elvárásokról van szó: miközben a nyugati világ sokszor intézményeket, folyamatokat vár el, Kína megelégszik az „egy Kína” elv implementációjával.